

**Kult svatých v tradici marockých Židů.
Význam kultu svatých pro židovskou marockou společnost v Maroku a Státě Izrael
s přihlédnutím ke společenským změnám ve 20. stol.**

**Cult of Saints in the Tradition of Moroccan Jews.
The Role of Cult of Saints for Jewish Moroccan Society in Morocco and in State Israel with
Regard to the Social Changes in the 20th Century**

Marocká židovská komunita patří mezi historicky nejstarší obce *diaspory*, jejíž kořeny s největší pravděpodobností spadají již do období prvního *churbanu*. Jisté je, že v oblasti dnešního Marockého království žijí Židé bez přerušení více než dva tisíce let. Během této doby bylo jejich náboženství vystaveno kulturním, politickým, ekonomickým a náboženským vlivům autochtonních Berberů, semitských Féničanů, křesťanských Římanů, Vandalů a Byzantinců. V poslední řadě a zcela jistě po nejděší dobu byli vystaveni nejmladšímu z monoteistických náboženství, islámu. Každé jednotlivé období do určité míry poznamenalo vyvíjející se marocký judaismus a výsledkem je svěbytná a zcela unikátní kultura marockých Židů vzniklá v průběhu staletí.

V rámci judaismu se zde zformovaly specifické tradice a zvyky. Nejvýraznějším marockým židovským rysem je uctívání světců či *cadiků* (hebr. *cadikim*), jak jsou v judaismu nejčastěji označováni. Tento jev odborná literatura nazývá souhrnně „kult svatých“. V severní Africe a hlavně na území Maroka nabyl zcela jedinečné podoby co do počtu uctívaných světců, intenzity zbožňování věřících a jejich významu pro židovskou komunitu. Navštěvování hrobů *cadiků* a konání poutí zvláště v den jejich *hiluly* bylo v Maroku nebývale rozšířeno a stále přetrvává mezi zbytkem židovské populace, která v Maroku a v největším měřítku v Casablance žije dodnes. Issachar Ben-Ami, který provedl v Maroku dlouhodobý folklorně-deskriptivní průzkum, napočítal 652 svatých, z toho 25 žen a upozorňuje, že tento výčet nemusí být konečný. V rámci judaismu se tak jedná o zcela unikátní jev. V první polovině 20. stol. došlo ke zhoršení situace Židů v Maroku. Stalo se tak díky dvěma zásadním společensko-politickým procesům: jedním bylo založení Státu Izrael, druhým marocký nacionalismus vyžadující nezávislost Maroka na Francii. Obavy vyplývající z nejasné budoucnosti, náboženské motivy spojené s očekáváním příchodu Mesiáše, jež vyžaduje přítomnost všech Židů v Izraeli, doznívající kolonialismus, sionistická ideologie a další motivy měly za následek obrovský exodus téměř všech marockých Židů. V první řadě a v největším počtu odešli do izraelské domoviny, v menším měřítku pak do Francie, Kanady, Spojených států amerických a dalších zemí.

Jišuv, ve své domovině již zakořeněná původní izraelská společnost, byl v této době tvořen převážně Židy aškenázského původu, hebr. *Aškenazim*, kteří zastávali nejdůležitější místa v politických a administrativních sférách státu. V padesátých a šedesátých letech 20. stol., Stát Izrael přivítal 220 000 marockých Židů, což byla do té doby největší etnická skupina, která do Izraele jako *olim chadašim* vstoupila. Přechod z jedné společnosti do druhé nebyl samozřejmě jednoduchý a přirozený; pro mnoho nově příchozích byly vstupní podmínky zklamáním. Těžké a druhořadé sociální postavení marockých Židů v Izraeli způsobilo velké problémy a dá se říci, že i střet v rámci etnických skupin v zemi. Odborná literatura dokonce používá termín „etnický problém“. Navzdory nucené integraci a těžkým sociálním podmínkám nebyla kultura marockých Židů zcela zničena, ale určitým způsobem rozvinuta a modifikována.

Obecně je možné konstatovat, že při přesídlení určité populace či části etnika, jehož jedinci vykazují shodné sociální, kulturní a náboženské prvky z jedné země do druhé, dojde v určité

míře ke změnám v jejich životě. Tato míra závisí nejen na soudržnosti celé přichodící skupiny, ale i na vlivech vnější společnosti. Těmi mohou být odlišné principy fungování společnosti, která se má stát novým domovem, rozdíly v úrovni vzdělání, sociálním a ekonomickém postavení obyvatel, snadnost či obtížnost přijetí nového způsobu života a hodnot. Zcela jistě se tato proměna dotkla i fenoménu kultu svatých, který byl pro Židy marockého původu po staletí neodmyslitelnou součástí života. Kult svatých, tedy uctívání světců a konání poutí k jejich hrobům, měl v Maroku i určitý společenský význam. Tvrdím, že přenesením tohoto specifika do Izraele způsobu, na které se zaměřuji v kapitole nazvané „Kult svatých v současném Státě Izrael“, došlo i k proměně role kultu svatých pro tmnější marockou populaci. I dnes zasahuje, byť na první pohled možná nevýrazně, do utváření celospolečenského izraelského života. Nezpochybnitelným faktem zůstává, že kult svatých po dvacetileté zkušenosti marockých Židů v Izraeli zaznamenal v sedmdesátých letech minulého století postupný rozvoj a získává si dále větší popularitu. Domnívám se, že v této zemi se role kultu svatých změnila současně s proměnou společenských podmínek marockých Židů a jejich přechodem do odlišného společenského systému.

Marocké židovstvo, stejně jako jeho kult svatých je v naší oblasti téma zcela neznámé a v české odborné literatuře neexistují práce, které by se detailněji věnovaly některým jevům, které se vyvinuly v rámci židovské komunity v islámském prostředí. Z tohoto důvodu čerpám hlavně ze zahraniční literatury. Některé české práce se však k tématu okrajově vztahují. Zájem badatelů o tento jev a vůbec o historii, kulturu, specifika apod. marockých Židů se rozproutil až ve 2. pol. 20. stol. Důvodem bylo setkání aškenázské a sefardské kultury na území Státu Izraele, a při obtížném procesu integrace vznikla potřeba poznat pozadí života marockých Židů. Domnívám se, že motivem některých autorů byla i snaha upozornit na hodnotnou, unikátní a starobylou tradici, která byla v počátcích Státu Izraele ignorována a její nositelé přijímání velmi negativně.

Ústředním cílem práce je sledování významu kultu svatých pro židovskou komunitu v Maroku a zvláště v Izraeli, neboť neexistuje studie, která by se tímto zabývala.

V Maroku nebyl kult svatých výlučně náboženským fenoménem, měl fundamentální roli i v sociální realitě. Tato role byla vytvářena společně při setkávání s dalšími etniky. *Cadik* měl především roli ochránce a patrona – jedinců i celých komunit. Pokusím se uvést takové společenské charakteristiky, které mohou mít přímou paralelu s kultem a tak definovat roli kultu v Maroku.

Otázkou je, jakým způsobem se maroští Židé vyrovnali s přesunem do Izraele ze společenského hlediska, tedy s procesem integrace v Izraeli a zda kult svatých hrál v tomto procesu výraznější roli či zůstává pouze náboženským fenoménem.

Tato práce se úzce dotýká problémů spojených s vývojem a adaptací marockých Židů v Izraeli. Sleduje proces setkání dvou odlišných židovských skupin, Sefardů a Aškenázů. Věnuje se procesu integrace do nové společnosti a kultury, která je založena na odlišném hodnotovém systému. V našem případě se jedná o přechod od společnosti „tradiční“ ke společnosti „moderní“, který zahrnuje problematiku přijímání nových hodnot a modernizaci včetně sociálních a politických podmínek.

Dalším cílem práce je ozřejmit některé aspekty ze života, historie a kultury marockých Židů, které nejsou v aškenázském prostředí známy. Ty se týkají například náboženského a sociálního postavení Židů na území islámu nebo tématu „etnického problému“, které se objevuje v šedesátileté historii židovského státu a v našem prostředí se o něm dosu